

Diễn đàn tham vấn khu vực: “Thủy điện không khiến dòng Mekong sẽ chết”

22/02/2017 - 16:34 PM

Đây là trao đổi bên lề của ông Phạm Tuấn Phan, Giám đốc điều hành Ban Thư ký Ủy hội sông Mekong quốc tế (MRC) với báo chí tại Diễn đàn khu vực các bên liên quan và dự án thủy điện Pak Beng, đang được tổ chức tại Luang Prabang, Lào vào sáng hôm nay, ngày 22.2.2017.

Hội thảo diễn ra hai ngày, vào ngày 22.2 và 23.2.2017. Tham dự có thành viên các nước Lào, Campuchia, Thái Lan, Việt Nam; các đối tác phát triển, các nhà đầu tư, tổ chức phi chính phủ, các nhà khoa học và truyền thông quốc tế,...

Nội dung diễn đàn tập trung vào Quy trình Thông báo, Tham vấn trước và Thỏa thuận (PNPCA) và dự án Pak Beng (thủy điện thứ 3 của Lào, sau Xayaburi và Don Sahong, trên dòng chính Mekong), do MRC tổ chức.

PNPCA là tuân thủ bắt buộc, theo nguyên tắc của Hiệp định Mekong 1995, đối với các dự án thủy điện trên dòng chính Mekong.

Ông Phạm Tuấn Phan

định.

Có một điều vui mừng, chúng ta đã có ngày đầu tiên cho quá trình tham vấn là ngày 20.12.2016. Hai lần tham vấn trước khó xác định được như vậy. Diễn đàn ngày hôm nay là một bước phát triển mới trong 3 lần tham vấn. Tôi nghĩ đây là điều đáng lưu ý hơn là kết quả đánh giá như thế nào về Pak Beng trên dòng Mekong trong thời điểm này.

Việc xuất hiện ngày càng nhiều dự án thủy điện trên dòng chính sông Mekong đặt ra thách thức gì với các nước ở hạ lưu Mekong, cũng như trong việc sử dụng nguồn nước một cách bền vững và có lợi cho các bên?

Có mặt tại diễn đàn, **Người Đô Thị** và các báo có cuộc trao đổi bên lề với ông Phạm Tuấn Phan, Giám đốc điều hành Ban Thư ký MRC, xung quanh các vấn đề trong việc xây thủy điện trên dòng chính Mekong hiện nay.

Ông đánh giá như thế nào về dự án thủy điện Pak Beng?

Theo quy trình, chúng tôi có một tháng để xem xét các tài liệu của dự án có đầy đủ không, và 6 tháng sau, chúng tôi xem xét về kỹ thuật của dự án. Cho nên đến giờ phút này, chúng tôi chưa thể có đánh giá nào. Sau 3-4 tháng nữa, chúng tôi sẽ có buổi tham vấn thứ hai toàn vùng với dự án này. Lúc đó mới đó đánh giá nhất

Các thủy điện trên sông Mekong không khiến dòng Mekong sẽ chết. Tôi nghĩ chúng ta nên hiểu rõ điều này trước đã.

Đúng là các đập trên sông Mekong sẽ gây ra những ảnh hưởng nhất định với hệ sinh thái toàn lưu vực sông Mekong. Việc đó thì chúng ta đã có một nghiên cứu ở ĐBSCL do Ủy ban sông Mekong VN thực hiện. Kết quả cho thấy các đập trên sông Mekong sẽ có những ảnh hưởng nhất định.

Còn nghiên cứu và diễn đàn hôm nay sẽ đưa ra phương pháp luận để nghiên cứu toàn bộ lưu vực sông Mekong, từ đó xem xét tất cả tác động tiêu cực lẫn tích cực trên dòng chính sông Mekong.

Ông có nghĩ ý kiến của các bên liên quan tại diễn đàn này có thể tạo một áp lực cho Chính phủ Lào thay đổi một chút về thiết kế đập, cũng như hạn chế những tác động tiêu cực của đập Pak Beng?

Câu hỏi này sẽ dễ đưa tôi vào một cái bẫy (cười). Nhưng tôi nghĩ diễn đàn này chính là diễn đàn của xã hội dân sự, của các tổ chức nghiên cứu, tổ chức phi chính phủ để nêu lên những mối quan ngại, lo lắng, cũng như những đóng góp cho Chính phủ Lào, MRC, và cho cả những nhà phát triển làm đập này. Đây là điều rất tốt.

Tôi cũng rất mừng là hôm nay, những đối tác như tổ chức Sông ngòi quốc tế cũng đến. Trong khi trước đó, theo tôi hiểu thì họ không định đến, vì nếu đến nghĩa là họ sẽ làm cho mọi người hiểu rằng họ công nhận đập Pak Beng. Điều này không đúng. Tôi nghĩ diễn đàn này là một bước rất tốt để tiếp nhận những “sức ép”, đóng góp đó của toàn xã hội.

Cũng có ý kiến việc Lào đã kí kết với các nhà đầu tư rồi thì những hội nghị như thế này chỉ xem là một ý kiến tham khảo thôi, chứ đã quyết định hết rồi. Ông nghĩ như thế nào?

Lo lắng này chúng tôi cũng biết. Vì thế tôi nghĩ rằng, sự tham gia của Tổ chức Sông ngòi quốc tế (International River – IR) trong diễn đàn lần này chúng tôi lo lắng đó không hoàn toàn đúng. Vì IR là tổ chức phi chính phủ thường phản đối những dự án như thế này.

Các đại biểu tại Diễn đàn khu vực các bên liên quan và dự án thủy điện Pak Beng Ảnh: Lê Quỳnh

Thật ra nếu nhìn lại dự án Xayaburi, thì những đóng góp của nó thực tế giúp cho Chính phủ Lào đã thay đổi. Bên xây dựng đập Xayaburi cũng phải thay đổi thiết kế. Theo số liệu, họ phải thêm vào hơn 400 triệu USD. Đó chính là kết quả từ sự đóng góp của mọi người về chuyện cần phải xây đập như thế nào.

Giờ theo ý kiến chung, đập Xayaburi như là một mô hình kiểu mẫu cho tất cả các đập trên dòng chính Mekong. Hiện nó giúp cho việc di chuyển của cá lên thượng nguồn cũng như từ thượng nguồn xuống hạ nguồn tốt hơn. Trong 400 triệu USD đó, họ đã dùng để cải tiến xả phù sa như thế nào cho hiệu quả hơn; làm cho giao thông thủy tốt hơn. Tất nhiên hiệu quả của nó như thế nào thì cần có thời gian theo dõi.

Đúng là Chính phủ Lào họ phê duyệt dự án Pak Beng nhưng tôi nghĩ không có nghĩa mọi việc đã an bài. Nếu như mọi việc đã an bài thì tổ chức diễn đàn như thế này làm gì, vì nó tốn kém nhiều công sức và chi phí. Nhưng chúng tôi vẫn tiến hành làm, đó là điều mà các thành viên mong muốn. Cũng như các nhà phát triển hỗ trợ cho lưu vực sông Mekong đều mong muốn làm.

Cũng nên nói một điều là tôi có đi tham quan lưu vực của Ủy hội sông Mississippi (Mỹ). Họ tiến hành những buổi gặp gỡ công chúng trong vòng suốt 140 năm, với gần 400 lần đợt gặp gỡ công chúng, mỗi đợt

gặp họ tiến hành cuộc gặp trên suốt dòng Mississippi. Vì vậy, việc ta làm như thế này là việc có ích, xã hội dân sự nên tham gia vào.

Quy trình tham vấn PNPCA với dự án Don Sahong trước đây đã không đạt được sự đồng thuận từ các nước hạ lưu Campuchia, Thái Lan và Việt Nam. Tuy nhiên sau đó Lào vẫn xây dựng Don Sahong, và thông tin được biết hiện Don Sahong đã xây dựng được khoảng 30%. Vậy quy trình PNPCA có hiệu quả với kế hoạch xây dựng thủy điện trên dòng chính Mekong không?

Riêng Don Sahong tôi chưa có thể trả lời cụ thể, nhưng Xayaburi thì như tôi nói, nó có tác dụng.

Với Don Sahong, những nhà phát triển, xây dựng Don Sahong họ có trình bày trong buổi tôi tham quan, họ bỏ ra 140.000USD/năm để cải thiện việc đánh bắt cá quanh vùng Don Sahong. Có những lưới đánh bắt cá không hợp pháp thì họ tháo gỡ. Có một báo cáo là lượng cá ở Don Sahong tăng gấp đôi. Tôi nghĩ đây là chuyện tích cực, tất nhiên cũng cần xem xét báo cáo này có đúng hay không.

Điều này cho thấy việc tham vấn có tác dụng, nhất là đối với Lào. Có những nước trên thượng nguồn sông Mekong còn không đưa ra Quy trình tham vấn (Trung Quốc – PV), mà cứ việc xây. Tôi nghĩ xã hội dân sự nên nhìn việc tham vấn là rất tích cực về phía những nước trong MRC.

Quan điểm của Ủy hội sông Mekong quốc tế như thế nào về Quy trình tham vấn PNPCA đối với Don Sahong được xem như là đã thất bại?

Tôi không nghĩ nó thất bại. Như hôm nay chúng ta đã thấy, nó là một bước tiến bộ so với Xayaburi, vì một diễn đàn toàn khu vực đã được tiến hành, trong khi trước đó Xayaburi thì không có. Còn Pak Beng thì có đến hai diễn đàn khu vực.

Tôi làm giám đốc điều hành MRC mới một năm nay, sau khi Don Sahong và Xayaburi đã làm rồi, nên tôi không thể trả lời nó có thất bại hay không, vì tôi không rõ lắm. Nhưng theo nội bộ chúng tôi đánh giá thì Don Sahong không thất bại.

“Đây là hội thảo về tham vấn lần thứ 3 do Ủy hội sông Mekong tổ chức. Điều này tạo cơ hội cho các quốc gia xem xét và đưa ra các quan ngại với những dự án thủy điện trên dòng chính Mekong; đồng thời cũng giúp Lào hiểu những quan ngại và đưa ra giải pháp cho những quan ngại này. Với Pak Beng, sau khi rút ra bài học, chúng tôi sẽ sử dụng những bài học này cho quá trình tham vấn được hiệu quả hơn” - Ông Sommad Pholsane, Bộ trưởng Bộ Tài nguyên môi trường Lào, Chủ tịch Ủy ban sông Mekong Lào.

Mekong Mainstream Dams

- Operational Dams
- Planned Dams

as of June 2009

*Các con đập dòng chính Sông Mekong (vòng đen: hoàn tất, vòng trắng: dự án, vòng đỏ khởi công).
Nguồn: Stimson 2010, cập nhật 2016*

Sông Mekong là một trong những dòng sông lớn nhất, có mức đa dạng sinh học cao nhất trên thế giới. Lưu vực sông rộng 795.000 km², trải dài từ Tây Tạng đến ĐBSCL Việt Nam. Sông dài gần 5.000 km, chảy qua 6 nước gồm Trung Quốc, Myanmar, Lào, Thái Lan, Campuchia và Việt Nam.

Hiệp định Mekong 1995 được xem như là một cơ sở kiểm soát bảo vệ dòng Mekong, nhưng chỉ có 4 nước Campuchia, Lào, Thái Lan và Việt Nam tham gia; Trung quốc và Myanmar đứng ngoài cuộc.

Theo Đánh giá môi trường chiến lược về thủy điện trên dòng chính sông Mekong (do Trung tâm Quốc tế về Quản lý Môi trường ICEM thực hiện năm 2010), các quyết định về những con đập dòng chính cần được hoãn lại trong khoảng thời gian 10 năm. Đồng thời cần thực hiện đánh giá 3 năm một lần, để bảo đảm các hoạt động chính trong thời gian này được tiến hành một cách hiệu quả.

Đồng với kiến nghị trên, Tổ chức Bảo tồn thiên nhiên thế giới WWF cũng cho rằng, 10 năm là khoản thời gian cần thiết nhằm có thể thu thập đầy đủ dữ liệu thiết yếu. Sau khi có được những dữ liệu như thế rồi sẽ bắt đầu tiến hành phân tích khoa học rồi mới có được quyết định đúng đắn.

Tuy nhiên hiện nay, việc xây dựng thủy điện trên dòng chính Mekong đã và vẫn đang được tiếp tục, trong đó có Trung Quốc.